

100 VIIMAST AASTAT OSCARI JA ROOSAMAMMA ELUST

Eric-Emmanuel Schmitt. Oscar ja Roosamamma. Tõlkinud Indrek Koff. Varrak, 2006, 80 lk.

Ma püüdsin oma vanematele selgeks teha, et elu on üks kummaline kingitus. Alguses me hindame seda kingitust üle: me arvame, et oleme saanud kingiks igavese elu. Pärast me alahindame seda, see tundub nõme, liiga lühike, me oleme peaaegu valmis ta minema viskama. Lõpuks me saame aru, et see ei olnudki kingitus, vaid kõigest laen. Siis me püüame seda väärt olla. Mina olen saja-aastane, ma tean, mis ma räägin.

Oscari XII kirjast Jumalale

Vaimne maailm on tõepoolest väga võimsalt paisuv ja oma paljususes igähele meist üksikuna järjest raskemini hoomatav. Ma ei teadnud enne 2008. aasta esimesi päevi midagi täpsemalt [Eric-Emmanuel Schmittist](#), aga internet teeb meile kiiresti ja asjalikult selgeks, et selle nimega isik on kaasaegse prantsuskeelse kirjanduse üheks kõige tuntumaks autoriks, kelle tekste avaldatakse, tõlgitakse, mängitakse ja filmitakse paljudes riikides ja keeltes. Schmitt on hariduselt filosoof ja kirjutab samuti filosoofia teemadel, aga teeb seda mandri Euroopale ja selle filosoofiale päris harjumuspärasel ilukirjanduslikult eksistentsialistlikul viisil. Ja kui sellest veel mõned nädalad tagasi lugesin esimest korda tema tuntud raamatutest üht kõige õhemat väga noore sureva Oscari viimastest päevadest, siis ei osanud ma tõesti loo autorist veel midagi arvata. Autor aga on vähemasti selles loos olnud väga terava pilgu ja osava sulega kirjamees. Ta on suutnud veenvalt näidata, et selles paisuvas kollektiivses vaimses maailmas on üksikvaim jätkuvalt see põhiline üksus, kes suudab nii seda maailma kui ennastki seal luua, läbi elada ja mõista ning kellele maksab jätkuvalt panustada sessinatses elu hasartmängus.

Raamatu sisuks on 14 kirja, millest kolmteist esimest on 10-aastase leukeemiahaige poisi elu viimaste päevade läkitused kõigevägevamale, kus iga kiri saab küll kirjutatud ühe astronoomilise päevaga, kuid Oscari vaimses mõõtkavas vastab see kümnele aastale. Viimane, neljateistkümnes, tuleb juba järelhüüdena lahkunud „vana“ mehe healt sõbralt ja innustajalt Roosamammalt. Korralike kirjade kirjutamine on kaasajal pigem haruldane žanr, kuigi samas elame sõnumite (üle)külluse ajastul. Kuid selles eksistentsiaalse katsumuse olukorras, kuhu Oscar oma noore eluga oli jõudnud, annaksid ehk just need kirjad võimaluse tegelikult kahekõneks tema enda ja kõiksuse vahel, annaksid võimaluse teha üht erakordset vaimset pingutust, mis suudaks kogu tema füüsilises mõttes lühikesele elule ja eriti nendele viimastele päevadele anda tervikliku mõtte ja sisu. Kas suudab mõni 10-aastane noor inimene teha päriselt ise mõnd sellist retke? Ei tea, vaevalt küll, või kui, siis väga üksikud. Sedapsi ongi kirjades teoks saanud üks võimalus lisaks sellele tavapärasele ilusa, kuid traagilise loo jutustamisele (miks raamatut ka Tartu raamatukogu lasteosakonnas hoitakse) teose tagapõhju vaadelda autori poolt leiutatud teemana rääkida elu mõttest üldse ning ka päris ekstreemsetes (ehk siis eksistentsialistlikes) olukordades. Ootamatul viisil ei olevat elu mõtte otsingud eetikutel hulgas tänapäeval kuigivõrd aktuaalsed, sest mingit lihtsat ja üldist toimivat vormelit elu mõtte väljendamiseks ei paista neil käepärast olevat ning selle asemel meenutatakse isegi igavlevalt pluralismi ses va elu mõtte küsimuses. See tähendab siis, et igäüks peab ise enda elule mõtte andma ning võimalusi on selleks on vähemasti näiliselt väga palju. See paljusus on justkui halvanud mõtlejate huvi ja inspiratsiooni selles teema suhtes, millest on muidugi kahju. Kas pole siiski üks kaasaja probleeme selles, et inimesed ei tule vabaduste tõhusa kasvamise ajastul toime sellele vabamale elule mõtte andmisega. Ja kui ei küsita elu mõtte järele, siis on tulemuseks suuresti rahulolematust või ükskõiksust oma eksistentsi suhtes

niisamuti väga erinevates rohkem või vähem rafineeritud vormides. Sellises olukorras on elu mõttest rääkimine raske ja see veidral moel tänamatu amet jäänud põhiliselt kirjanikele, kes siis üritavad seda pakkuda oma isiku kaudu taas väga erinevates väljendustes tähendusriikka sõnakunsti abil. Paljudele on paraku seegi viis liialt keeruline ja vaevaküllane, neile sobivad paremini meedia vahendatud katked kogukonna poolt erilisteks peetavatest eludest otse nende toimumise kohtadelt ning kõikse paremini toimivad selles vallas skandaalid, šokid ja muudki järsumad väljakutsed sisseharjunud arusaamadele, mis päädivad sageli surma või siiski imelise pääsemisega sellest. Jah, kuid need on teiste elud, millega juhtub meedia mugavalt ja turvaliselt vaatajate-kuulajate ajudesse kannab. Inimestele jääb vaid reageerimise vaev ning sealgi valikute võimalus õige avar alates haigutusest kuni kohese sekkuda sooviva sündmuskohta kihutamiseni. Kuigi ühiskonnad on loonud inimeste kindlustunde hoidmiseks ja turgutamiseks terved sotsiaalsed süsteemid, mis üritavad kompenseerida ideaalis mistahes halba olukorda või kahju, ei suuda nad jätkuvalt kõrvalise sekkumisega taastada iga isiku unikaalsust, mis omakorda on iga elu hindamatu väärtuse tugevaks aluseks ja tagapõhjaks. Kui unikaalsust ei tunnustata, siis saab ometi igale elule hinnasildi külge panna.

Viibides selles vaimses õhustikus ja keskkondlikus võrgustikus tuleb meil kõigil valmis olla võimaluseks sattuda ise eksistentsiaalsesse eriolukordadesse, mida ühiskonnad (või pigem kultuurid) soovivad oma teistele liikmetele õpetlike reportaažidena vahendada. Nii haigestuvad sel näiliselt õige turvalisel ajal ometi lapsedki pidevalt väga rasketesse haigustesse ning teinegi kord on nende surm möödapääsmatu tegelikkus, millele väikestel patsientidel enestel ja nende kaaskondsetel tuleb õige kasina halastuse võimalusega karmilt otsa vaadata. Moodsad ajad on järjest kahandanud lapsepõlve senist illusoorisust ning noored inimesed tehakse õige varakult tuttavaks kõige sellega, mida selsinasel maailmal neile pakkuda üldse on. Nagu Schmitti raamatust välja tuleb, on sellisel asja käigul mõnedes kriitilistes olukordades mõnede jaoks ka paremusi, sest võimaldab lihtsamini ette kujutada, mis üks elu üldse olla saab, ilma et sellest vaid läbitehtud tagantjärele tarkusena oleks võimalik kõnelda ja õpetussõnu jagada.

Raamatu eksistentsiaalseks keskpunktiks saab ilmsest teise kirja lõpupoole kirjeldatud episood, kus selgub, et Roosamamma peab arstidel hankima loa Oscari igapäevaseks külastamiseks ning ta saab selle ei rohkemaks ega vähemaks kui 12 päevaks. 19. detsembril saab seda siduda ka selle konkreetse aasta lõppemisega, kuid meie loo peategelastele on täiesti selge, et rohkemaks ei ole Oscari suhtes lootusi ka loa andnud arstil, mida Roosamamma oma aususes ehk tahtmatultki oli tunnistanud. Küllap nendest 12 päevast lähtubki Roosamamma ettepanek Oscarile muuta enda aja kulgemist märksa tihedamaks, nii et iga päevaga saaks ümber 10 aastat Oscari elust. Ta võtabki selle pakkumise vastu ja elabki oma kümmet viimast päeva nii nagu kestnuks need 100 aastat. Seeläbi suutis see väike mees elada oma elu lõpu suureks ning tõesti selliseks, et seal juhtusid asjad, mis ikka inimeste paremates pikkades mõttekates eludes ette tulevad. Kuid kes on see Roosamamma, kes suudab oma kõrvalolemisega tõsta ühe elu lootusetusest tähendusrikkaks? Ilma temata olnukski Oscari viimased päevad vaid meeletuist ja trotsist kantud, sest ta oli oma tragöödiast olnud koos inimestega, kes ei näinud olukorras enam mingit lootust ega midagi sellist, millele võinuks positiivsemat tähendust anda. Roosamamma osutus inimeseks kes oma elukoolist tulenevalt suutis ja tahtis Oscarit võtta täiesti tõsiselt, hoolimata kogu olukorra kurbloomisusest. Tema otsekoheus suutis Oscarit kriitilisematel hetkedel mõjutada sedavõrd, et trots ja kibestumus talle vaid head soovinud vanemate ja meedikute suhtes asendus omakorda mõistva heatahtlikkusega nende suhtes. Roosamamma sidus sedavõrd osavalt kokku erinevad mängud ja kõigevägevama, nii et see kõik muutus kokku elumänguks nii Oscarile kui Roosammale endalegi. Küllap on sellistel juhtudel tegemist tarkusega, mis tuleb kogemusest, toimuva läbinägemisest ja kindlatest väärtustest ning kus ei piisa stereotüüpse reaalsuse mõistuslikust äratamisest. Mulle paistis esmalt, et Schmitt on tekstis kasutanud

sellist vastandamist, et olude sunnil suudavad noored saada suureks ning vanad muutuda lasteks, kuid tõde on siin pigem selles, et hell ausus tegi nad mõlemad omal moel suureks ning sellisel moel saab elule mõtet anda ka kainele mõistusele lootusetuski olukorras ja võimaldada või korrakski paratamatusest välja astuda.*

14.02.2008/24.04.2015

* Selle loo tekkimise eest pean tänama kunagist (2007./08. õppeaastal) *stud. med.* Ave Jänest, sest just tema viitas ühes selle õppeaasta meditsiinieetika kursuse seminaris sellele teosele ning tema erilisel tugevale psüühilisele toimele. Kohe esimesel võimalusel, st järgmisel päeval, hankisin selle raamatu linnaraamatukogu lasteosakonnast (*sic!*, sest mu meelest on tegemist tekstiga, mis passib pigem suurtele, kuid sobib siiski kaasaegse määratluse kohaselt ka kogu pere raamatuks) ja lugemisel sain isegi kohe aru teksti erilisusest. Ka Rakvere teatri lavaversioon loost on suurepärane ning lisab tekstile tugevasti toimiva visuaali.